

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

قانون پيار
مجازات اسلامي
(مديونو ۱۹۷۷)

تدوين: گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش

انتشارات چتر دانش - ۱۳۹۷

- عنوان قراردادی
- عنوان و نام پدیدآور
- مشخصات نشر
- مشخصات ظاهری
- شابک
- یادداشت
- موضوع
- موضوع
- موضوع
- شناسه افزوده
- رده بندی کنگره
- رده بندی دیویی
- شماره کتابشناسی ملی

- نام کتاب
- ناشر
- تدوین
- نوبت و سال چاپ
- شمارگان
- شابک
- قیمت

ایران. قوانین و احکام
قانون یار مجازات اسلامی (مصوب ۹۲/۲/۱) / مولف
گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش.
تهران: چتر دانش، ۱۳۹۴.
۷۷۵ص.
۹۷۸-۶۰۰-۷۳۱۶-۷۸-۸
چاپ شانزدهم.
حقوق جزا -- ایران
حقوق جزا-- ایران-- آزمون‌ها و تمرین‌ها
مجازات -- ایران
مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش
KM۳۸۰۰/ق۲۸ ۱۳۹۴
۳۴۵/۵۵
۳۸۰۰۱۵۶

قانون یار مجازات اسلامی (مصوب ۹۲/۲/۱)
چتر دانش
گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش
سی و هفتم- ۱۳۹۷
۲۰۰۰
۹۷۸-۶۰۰-۷۳۱۶-۷۸-۸
۴۵۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خمینیری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از پرتعدادترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند. این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آن‌ها از یک سو و تناسب آن‌ها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به منصفی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

فهرست

۱۱	قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۱۱	کتاب اول: کلیات
۱۲	بخش اول: مواد عمومی
۱۲	فصل اول: تعاریف
۱۷	فصل دوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان
۳۳	فصل سوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان
۴۱	فصل چهارم: قانونی بودن جرایم، مجازات‌ها و دادرسی کیفری
۴۳	بخش دوم: مجازات‌ها
۴۳	فصل اول: مجازات‌های اصلی
۵۷	فصل دوم: مجازات‌های تکمیلی و تبعی
۷۰	فصل سوم: نحوه تعیین و اعمال مجازات‌ها
۷۶	فصل چهارم: تخفیف مجازات و معافیت از آن
۸۴	فصل پنجم: تعویق صدور حکم
۹۱	فصل ششم: تعلیق اجرای مجازات
۱۰۴	فصل هفتم: نظام نیمه آزادی
۱۰۷	فصل هشتم: نظام آزادی مشروط
۱۱۶	فصل نهم: مجازات‌های جایگزین حبس
۱۳۷	فصل دهم: مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان
۱۵۳	فصل یازدهم: سقوط مجازات
۱۵۳	مبحث اول: عفو
۱۵۸	مبحث دوم: نسخ قانون
۱۵۹	مبحث سوم: گذشت شاکی
۱۶۵	مبحث چهارم: مرور زمان
۱۷۳	مبحث پنجم: توبه مجرم
۱۸۱	مبحث ششم: اعمال قاعده درأ
۱۸۳	بخش سوم: جرایم
۱۸۳	فصل اول: شروع به جرم
۱۹۱	فصل دوم: شرکت در جرم
۱۹۳	فصل سوم: معاونت در جرم

۲۰۵	فصل چهارم: سردستگی گروه مجرمانه سازمان یافته
۲۰۹	فصل پنجم: تعدد جرم
۲۲۲	فصل ششم: تکرار جرم
۲۲۸	بخش چهارم: شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۲۲۸	فصل اول: شرایط مسئولیت کیفری
۲۳۵	فصل دوم: موانع مسئولیت کیفری
۲۵۶	بخش پنجم: ادله اثبات در امور کیفری
۲۵۶	فصل اول: مواد عمومی
۲۵۹	فصل دوم: اقرار
۲۶۵	فصل سوم: شهادت
۲۷۹	فصل چهارم: سوگند
۲۸۳	فصل پنجم: علم قاضی
۲۸۶	بخش ششم: مسائل متفرقه
۲۹۳	کتاب دوم: حدود
۲۹۴	بخش اول: مواد عمومی
۲۹۸	بخش دوم: جرایم موجب حد
۲۹۸	فصل اول: زنا
۳۰۴	فصل دوم: لواط، تَفخِیذ و مُسَاحِقَه
۳۰۷	فصل سوم: قَوَادِی
۳۰۹	فصل چهارم: قَذْف
۳۱۷	فصل پنجم: سَبِّ نَبِی
۳۱۹	فصل ششم: مصرف مُسْکِر
۳۲۰	فصل هفتم: سرقت
۳۲۹	فصل هشتم: محاربه
۳۳۳	فصل نهم: بَغی و افساد فی الارض
۳۳۷	کتاب سوم: قصاص
۳۳۸	بخش اول: مواد عمومی
۳۳۸	فصل اول: اقسام و تعاریف جنایات
۳۵۰	فصل دوم: تداخل جنایات

۳۵۳	فصل سوم: شرایط عمومی قصاص
۳۶۵	فصل چهارم: راه‌های اثبات جنایت
۳۷۹	فصل پنجم: صاحب حق قصاص
۳۹۱	فصل ششم: شرکت در جنایت
۳۹۵	فصل هفتم: اکراه در جنایت
۴۰۱	بخش دوم: قصاص نفس
۴۰۴	بخش سوم: قصاص عضو
۴۰۴	فصل اول: موجب قصاص عضو
۴۰۸	فصل دوم: شرایط قصاص عضو
۴۱۴	بخش چهارم: اجرای قصاص
۴۱۴	فصل اول: مواد عمومی
۴۲۴	فصل دوم: اجرای قصاص نفس
۴۲۵	فصل سوم: اجرای قصاص عضو
۴۲۹	کتاب چهارم: دیات
۴۳۰	بخش اول: مواد عمومی
۴۳۰	فصل اول: تعریف دیه و موارد آن
۴۳۱	فصل دوم: ضمان دیه
۴۳۲	فصل سوم: راه‌های اثبات دیه
۴۳۵	فصل چهارم: مسئول پرداخت دیه
۴۴۶	فصل پنجم: مهلت پرداخت دیه
۴۴۹	فصل ششم: موجبات ضمان
۴۷۲	فصل هفتم: تداخل و تعدد دیات
۴۷۷	بخش دوم: مقادیر دیه
۴۷۷	فصل اول: دیه نفس
۴۸۱	فصل دوم: قواعد عمومی دیه اعضا
۴۸۸	فصل سوم: دیه مقدر اعضا
۴۸۸	مبحث اول: دیه مو
۴۹۱	مبحث دوم: دیه چشم
۴۹۲	مبحث سوم: دیه بینی
۴۹۳	مبحث چهارم: دیه لاله گوش

۴۹۵	مبحث پنجم: ديه لب
۴۹۶	مبحث ششم: ديه زبان
۴۹۷	مبحث هفتم: ديه دندان
۴۹۹	مبحث هشتم: ديه گردن
۴۹۹	مبحث نهم: ديه فك
۵۰۰	مبحث دهم: ديه دست و پا
۵۰۱	مبحث يازدهم: ديه ستون فقرات، نخاع و نشيمنگاه
۵۰۲	مبحث دوازدهم: ديه دنده و ترقوه
۵۰۳	مبحث سيزدهم: ديه ازاله بکارت و افضا
۵۰۴	مبحث چهاردهم: ديه اندام تناسلي و بيضه
۵۰۵	مبحث پانزدهم: ديه پستان
۵۰۵	فصل چهارم: قواعد عمومي ديه منافع
۵۰۶	فصل پنجم: ديه مقرر منافع
۵۰۶	مبحث اول: ديه عقل
۵۰۷	مبحث دوم: ديه شنوايي
۵۰۸	مبحث سوم: ديه بينايي
۵۰۹	مبحث چهارم: ديه بويائي
۵۱۰	مبحث پنجم: ديه چشايي
۵۱۰	مبحث ششم: ديه صوت و گويائي
۵۱۱	مبحث هفتم: ديه ساير منافع
۵۱۲	فصل ششم: ديه جراحتات
۵۱۶	فصل هفتم: ديه جنين
۵۱۹	فصل هشتم: ديه جنايت بر ميت
۵۲۴	کتاب پنجم: تعزيرات و مجازات‌های بازدارنده
۵۲۴	فصل اول: جرايم ضد امنيت داخلي و خارجي کشور
۵۴۰	فصل دوم: اهانت به مقدسات مذهبي و سوءقصد به مقامات داخلي
۵۴۲	فصل سوم: سوءقصد به مقامات سياسي خارجي
۵۴۵	فصل چهارم: تهيه و ترويج سکه قلب
۵۴۹	فصل پنجم: جعل و تزوير
۵۶۴	فصل ششم: محو يا شکستن مهر و پلمپ و سرقت نوشته‌ها از اماکن دولتي

۵۶۶	فصل هفتم: فرار محبوسین قانونی و اخفای مقصرین
۵۷۱	فصل هشتم: غضب عناوین و مشاغل
۵۷۳	فصل نهم: تخریب اموال تاریخی - فرهنگی
۵۷۹	فصل دهم: تقصیرات مقامات و مأمورین دولتی
۵۹۰	فصل یازدهم: ارتشا و ربا و کلاهبرداری
۵۹۸	فصل دوازدهم: امتناع از انجام وظایف قانونی
۶۰۰	فصل سیزدهم: تعدیات مأمورین دولتی نسبت به دولت
۶۰۵	فصل چهاردهم: تمرد نسبت به مأمورین دولت
۶۰۶	فصل پانزدهم: هتک حرمت اشخاص
۶۰۹	فصل شانزدهم: اجتماع و تبانی برای ارتکاب جرایم
۶۱۰	فصل هفدهم: جرایم علیه اشخاص و اطفال
۶۲۵	فصل هجدهم: جرایم ضد عفت و اخلاق عمومی
۶۳۰	فصل نوزدهم: جرایم بر ضد حقوق و تکالیف خانوادگی
۶۳۷	فصل بیستم: قسم و شهادت دروغ و افشای سر
۶۴۰	فصل بیست و یکم: سرقت و ربودن مال غیر
۶۵۴	فصل بیست و دوم: تهدید و اکراه
۶۵۶	فصل بیست و سوم: ورشکستگی
۶۵۷	فصل بیست و چهارم: خیانت در امانت
۶۶۴	فصل بیست و پنجم: احراق و تخریب و اتلاف اموال و حیوانات
۶۷۵	فصل بیست و ششم: هتک حرمت منازل و املاک غیر
۶۸۰	فصل بیست و هفتم: افترای و توهین و هتک حرمت
۶۸۶	فصل بیست و هشتم: تجاهر به استعمال مشروبات الکلی و قماربازی و ولگردی
۶۹۲	فصل بیست و نهم: جرایم ناشی از تخلفات رانندگی
۷۰۰	فصل سی ام: جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸
۷۰۰	بخش یکم: جرایم و مجازات‌ها
۷۰۰	فصل یکم: جرایم علیه محرمانگی داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی
۷۰۰	مبحث یکم: دسترسی غیرمجاز
۷۰۰	مبحث دوم: شنود غیرمجاز
۷۰۱	مبحث سوم: جاسوسی رایانه‌ای

فصل دوم: جرایم علیه صحت و تمامیت داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی.....	۷۰۲
مبحث یکم: جعل رایانه‌ای.....	۷۰۲
مبحث دوم: تخریب و اختلال در داده‌ها یا سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی.....	۷۰۳
فصل سوم: سرقت و کلاهبرداری مرتبط با رایانه.....	۷۰۳
فصل چهارم: جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی.....	۷۰۵
فصل پنجم: هتک حیثیت و نشر اکاذیب.....	۷۰۶
فصل ششم: مسئولیت کیفری اشخاص.....	۷۰۸
فصل هفتم: سایر جرایم.....	۷۱۱
فصل هشتم: تشدید مجازات‌ها.....	۷۱۱
بخش دوم: آیین دادرسی.....	۷۱۲
فصل یکم: صلاحیت.....	۷۱۲
فصل دوم: جمع‌آوری ادله الکترونیکی.....	۷۱۳
مبحث اول: نگهداری داده‌ها.....	۷۱۳
مبحث دوم: حفظ فوری داده‌های رایانه‌ای ذخیره شده.....	۷۱۳
مبحث سوم: ارائه داده‌ها.....	۷۱۳
مبحث چهارم: تفتیش و توقیف داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی.....	۷۱۴
مبحث پنجم: شنود محتوای ارتباطات رایانه‌ای.....	۷۱۵
بخش سوم: سایر مقررات.....	۷۱۵
قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷.....	۷۱۶
قانون مجازات راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸.....	۷۲۴
قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌نمایند.....	۷۲۶
سؤالات آزمون وکالت ۹۵.....	۷۳۰
پاسخنامه سؤالات آزمون وکالت ۹۵.....	۷۳۴
سؤالات آزمون قضاوت ۹۵.....	۷۳۸
پاسخنامه سؤالات آزمون قضاوت ۹۵.....	۷۴۶
سؤالات آزمون وکالت ۹۶.....	۷۵۹
پاسخنامه سؤالات آزمون وکالت ۹۶.....	۷۶۳
درستنامه.....	۷۶۸

اختصارات

قانون اساسی ق.ا

قانون مدنی ق.م

قانون تجارت ق.ت

قانون مجازات اسلامی ق.م.ا

قانون آیین دادرسی کیفری ق.آ.د.ک

قانون تشدید مجازات مرتکبین اختلاس، ارتشا و کلاهبرداری ق.ت.م.م.ا.ا.ک

قانون مسئولیت مدنی ق.م.م

قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲/۲/۱

کتاب اول: کلیات

بخش اول: مواد عمومی

فصل اول: تعاریف

ماده ۱- قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنها است.

نکته ۱- انقلاب مشروطیت نخستین جرقه‌های قانون‌نویسی و ایجاد دستگاه تقنین را به‌وجود آورد. درست در همین راستا بود که قانون اساسی مورخ ۱۴ ذی‌قعدة ۱۳۲۴ و متمم آن در ۲۹ شعبان ۱۳۲۵ به‌موقع اجرا گذاشته شد و طی سال‌های بعد از مشروطیت، قوانین کلان و اثرگذاری چه در امور حقوقی و چه در امور کیفری به تصویب رسید؛ چنانکه بی‌اغراق می‌توان ادعا نمود اهمّ قوانین نظام حقوقی ما، بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ هجری شمسی به تصویب رسید.

نکته ۲- سال ۱۳۰۴ هجری شمسی اولین قانون مدون کیفری با عنوان «قانون مجازات عمومی» به تصویب رسید که در سال ۱۳۵۲ با تأثیر از مکتب دفاع اجتماعی نوین، اصلاحات گسترده‌ای در آن صورت گرفت (این قانون ترجمه‌ای بود از قانون ۱۸۱۰ فرانسه، معروف به کد ناپلئون). در قانون مذکور، مجازات‌ها از جهت شدت و ضعف به جنایت، جنحه و خلاف تقسیم شده بودند و بر همین مبنا نیز برای آنها کیفر تعیین می‌گردید. در فصل هشتم، حدود مسئولیت جزایی و در فصل دهم، عفو و اعاده حیثیت پذیرفته شده بود.

نکته ۳- پس از انقلاب اسلامی در راستای تشکیل حکومت مذهبی، قوانین عرفی سابق که چندان منطبق با موازین شرعی نبودند با تغییرات گسترده‌ای همراه شدند و از این‌رو، قانون مجازات عمومی هم از این قاعده مستثنی نبود. به‌همین جهت قانون حدود، قصاص و دیات و قانون راجع به مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ به‌صورت آزمایشی و به‌مدت ۵ سال، از تصویب کمیسیون امور قضائی مجلس شورای اسلامی گذشت.

نخستین قانون تعزیرات نیز در سال ۱۳۶۲ برای مدت ۵ سال، به تصویب کمیسیون امور قضائی مجلس شورای اسلامی رسید و در نهایت در سال ۱۳۷۵ به‌عنوان یک قانون دائمی از مواد ۴۹۸ تا ۷۲۹ تحت عنوان کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی، «تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده»، به قانون مجازات اسلامی اضافه گردید.

سال ۱۳۷۰ مصادف بود با تصویب قانون مجازات اسلامی توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام که این بار نیز همان روال قانون‌گذاری دهه شصت را تکرار نمود و به‌صورت آزمایشی و به‌مدت ۵ سال به اجرا گذاشته شد. در پنج سال بعد با تصویب ماده واحده‌های گوناگون به حجم آن افزوده شد.

نکته ۴- در سال ۱۳۸۸ قانون جرایم رایانه‌ای با ۵۶ ماده و ۲۵ تبصره به‌منزله یک قانون دائمی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. براساس ماده ۵۵ قانون مذکور شماره مواد ۱ تا ۵۴ قانون مجازات

جرایم رایانه‌ای به‌عنوان مواد ۷۲۹ تا ۷۸۲ ق.م.ا و با عنوان فصل «جرایم رایانه‌ای» منظور و شماره ماده ۷۲۹ ق.م.ا به‌شماره ۷۸۳ اصلاح گردید.

نکته ۵- با توجه به ماده ۱ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲ یکی از بارزترین تغییرات این قانون نسبت به قانون مجازات اسلامی سابق، حذف مجازات‌های بازدارنده است؛^۱ به‌گونه‌ای که ماده ۱۴ ق.م.ا بیان می‌دارد: «مجازات‌های مقرر برای اشخاص حقیقی، چهار قسم است: ۱- حد، ۲- قصاص، ۳- دیه، ۴- تعزیر».

نکته ۶- در ماده یک ق.م.ا نسبت به مقرر سابق بر آن، عبارت «شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آن‌ها» اضافه شده که مَقْنَن در بخش چهارم، شرایط و موانع مسئولیت کیفری را از ماده ۱۴۰ به بعد تشریح کرده است.

۱- کدام مورد در خصوص سال تصویب «قانون راجع به مجازات اسلامی» صحیح نیست؟

(ارشد سراسری - ۱۳۸۹)

الف) ۱۳۶۲ (ب) ۱۳۶۰ (ج) ۱۳۷۵ (د) هر سه مورد

۲- در کدام یک از قوانین جزایی «جزای نقدی» مترادف با عبارت «غرامت در صورتی که مجازات اصلی باشد» تعیین شده است؟

(ارشد آزاد - ۱۳۹۲)

الف) قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴

ب) قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۲

ج) قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب سال ۱۳۵۱

د) قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۶۱

۳- در کدام یک از قوانین کیفری زیر در مورد «مستی» حکمی پیش‌بینی نشده بود؟

(ارشد سراسری - ۱۳۹۳)

الف) قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ (ب) قانون راجع به مجازات اسلامی ۱۳۶۱

ج) قانون مجازات عمومی اصلاحی ۱۳۵۲ (د) قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰

پاسخنامه

سؤال ۱: گزینه د صحیح است. قانون راجع به مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ به‌صورت آزمایشی و به مدت ۵ سال از تصویب کمیسیون امور قضائی مجلس شورای اسلامی گذشت. طرح این سؤال از اساس اشتباه است چرا که قطعاً گزینه «د» صحیح خواهد بود. به‌فرض اگر کسی گزینه «ج» را انتخاب کند، یعنی سال تصویب این قانون هم ۶۰ و هم ۶۲ بوده است!

سؤال ۲: گزینه ب صحیح است. با توجه به ماده ۱۳ ق.م.ع مصوب ۱۳۵۲ (مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون بار جزای عمومی، چتر دانش، ۱۳۹۴، نکته ۷ ذیل ماده ۱۹ ص ۶۹)

سؤال ۳: گزینه الف صحیح است.

۱- تعریف مجازات‌های بازدارنده در ماده ۱۷ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰ بیان شده بود: «مجازات بازدارنده، تأدیب یا عقوبتی است که از طرف حکومت به‌منظور حفظ نظم و مراعات مصلحت اجتماع در قبال تخلف از مقررات و نظامات حکومتی تعیین می‌گردد از قبیل حبس، جزای نقدی، تعطیل محل کسب، لغو پروانه و محرومیت از حقوق اجتماعی و اقامت در نقطه یا نقاط معین و منع از اقامت در نقطه یا نقاط معین و مانند آن.»

ماده ۲- هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

نکته ۱- در یک تقسیم‌بندی کلی، بنیان‌های حقوق جزا به دوره‌های انتقام خصوصی، تعدیل نسبی انتقام خصوصی و تحول به سمت دادگستری عمومی تقسیم می‌شود. بر این مبنا، در دوره نخست، انتقام ایزاری در دست هر شخص بود و می‌توانست به هر میزان (حتی بیش از استحقاق مرتکب جرم) مجازات نماید. اما با تکامل اندیشه‌های بشر و شکل‌گیری دولت در مفهومی مدرن و متعاقب آن تصویب قانون، یکی از اصول اولیه حقوق کیفری که انتقام را تحت ضابطه قرار داد، اصل قانونی بودن جرم و مجازات است. (ر.ک مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی، انتشارات پتر دانش، مکاتب کیفری و تاریخ تحولات حقوق جزا، ص ۲۵۹ الی ۲۷۶)

نکته ۲- مونتسکیو در کتاب روح‌القوانین و سزار بکاریا در کتاب مشهور رساله جرایم و مجازات‌ها، از نخستین کسانی بودند که به اصل قانونی بودن جرم و مجازات اشاره کردند. (همان)

نکته ۳- رفتار مجرمانه به رفتار مجرمانه مثبت (فعل)، رفتار مجرمانه منفی (ترک فعل) و فعل ناشی از ترک فعل تقسیم می‌شود که در واقع بخشی از عنصر مادی جرم را تشکیل می‌دهد. گرچه برخی از حقوق‌دانان به این تقسیم‌بندی، مواردی همچون داشتن و نگهداری کردن را هم اضافه نموده‌اند و آن را تحت عنوان کلی «حالت» تعریف کرده‌اند؛ با این وصف، به نظر می‌رسد، مورد اخیر نیز در چارچوب فعل یا ترک فعل قرار می‌گیرد.

نکته ۴- متن پیشین ماده فوق به این صورت انشا شده بود: «جرم، فعل یا ترک فعلی است که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است و هیچ فعل یا ترک فعلی را نمی‌توان جرم دانست مگر آنکه در قانون برای آن مجازات در نظر گرفته شده باشد»؛ با این وصف، این متن با ایراد شورای نگهبان مواجه شد و به‌صورت ماده فعلی درآمد. به‌نظر می‌رسد این ایراد ناشی از وجود اصل ۱۶۷ قانون اساسی است، چرا که شورای نگهبان نمی‌خواسته با تصویب این ماده بدین شکل، دست قاضی را در رجوع به منابع فقهی بسته نگه دارد. تصویب ماده به این صورت، ایراد اصل قانونی بودن جرم و مجازات را در پی خواهد داشت. اصل ۱۶۷ قانون اساسی مقرر می‌دارد: «قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید و نمی‌تواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه، از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد.»

نکته ۵- در این خصوص، به حکم مقرر در ماده ۲۲۰ ق.م.ا هم رجوع شود.

نکته ۶- از جمله مواد مرتبط با این ماده در خصوص اصل قانونی بودن جرم و مجازات مواد ۱۰، ۱۲ و ۱۳ ق.م.ا و اصول ۳۶ و ۱۶۹ قانون اساسی است.

نکته ۷- پذیرش و اجرای اصل قانونی بودن جرم و مجازات از موجبات جلوگیری از تصمیم‌های خودسرانه، استبداد قضائی و یا نقض آزادی فردی شهروندان است.

نکته ۸- مبانی شرعی برای اصل قانونی بودن جرم و مجازات عبارتند از: ۱- آیه شریفه: «لایکلف الله نفساً الا ما آتیها» ۲- آیه شریفه ۱۵ سوره مبارکه اسرا: «و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولا» ۳- قاعده قبح عقاب بلا بیان ۴- حدیث نبوی: «رفع عن امتی تسعه اشیا ... و ما لا یعلمون».

۱- هر فعل یا ترک فعلی، جرم شمرده می‌شود که: ... (ارشد سراسری - ۱۳۷۵)

الف) در قانون برای آن مجازات و اقدامات تأمینی تعیین شده باشد.

ب) فقه جزایی، آن را جرم بداند.

ج) در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد.

د) مغایر با موازین شرع باشد، جرم محسوب است.

۲- قانون مجازات اسلامی جدید کدام یک از تعاریف زیر را در خصوص جرم پذیرفته است؟

الف) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

ب) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

ج) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون یا شرع برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود.

د) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون یا شرع برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود.

۳- معاهدات بین‌المللی در چه صورتی جزو منابع حقوق کیفری محسوب می‌شود؟

الف) در هر صورت

ب) در هیچ صورت

ج) در صورتی که به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

د) در صورتی که به امضای رئیس‌جمهوری برسد.

۴- قانون جدید مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ کدام یک از تعاریف زیر را در مورد جرم پذیرفته است؟

الف) هر رفتاری اعم از فعل، ترک فعل، فعل ناشی از ترک فعل و حالت که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

ب) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

ج) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی یا تربیتی پیش‌بینی شده است، جرم محسوب می‌شود.

- د) هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود.
۵- کدام یک از این جرایم مطلق است؟ (ارشد آزاد- ۱۳۹۲)
- الف) ورشکستگی به تلقب
 ب) سوء قصد به جان رهبر معظم انقلاب
 ج) نشر اکاذیب
 د) افترای عملی
- ۶- کدام گزینه در خصوص «جرم مستمر» صحت ندارد؟** (ارشد آزاد- ۱۳۹۳)
- الف) قصد مجرمانه باید در هر لحظه تکرار شود.
 ب) در صورتی که در طول استمرار جرم قانون جدیدی وضع شود، به موجب قانون لاحق قابل مجازات است هر چند شدیدتر باشد.
 ج) رکن مادی جرم در برهه‌ای از زمان استمرار دارد.
 د) رکن مادی جرم در یک لحظه واقع شده و آثار آن در طول زمان ادامه می‌یابد.
- ۷- کدام گزینه در مورد مراحل ترتیبی تفسیر قوانین کیفری درست است؟** (ارشد سراسری- ۱۳۹۲)
- الف) تفسیر مضیق، احراز نظر قانون‌گذار، تفسیر به نفع متهم
 ب) احراز نظر قانون‌گذار، تفسیر مضیق، تفسیر به نفع متهم
 ج) تفسیر مضیق، تفسیر به نفع متهم، احراز نظر قانون‌گذار
 د) تفسیر به نفع متهم، تفسیر مضیق، احراز نظر قانون‌گذار
- ۸- بر اساس قواعد تفسیر قوانین کیفری، کدام گزینه نادرست است؟** (ارشد سراسری- ۱۳۹۳)
- الف) تفسیر گسترده به ضرر متهم جایز نیست.
 ب) قوانین کیفری در موارد ابهام به سود متهم تفسیر می‌شود.
 ج) تفسیر گسترده به ضرر متهم می‌تواند جایز باشد.
 د) قوانین کیفری در موارد اجمال به سود متهم تفسیر می‌شود.
- ۹- با توجه به اصول حقوق کیفری، کدام گزینه در خصوص رابطه میان «انگیزه» و «قصد مجرمانه» صحیح است؟** (ارشد سراسری- ۱۳۹۳)
- الف) انگیزه از قصد مجرمانه جداست و به‌طور کلی از ارکان عنصر معنوی جرم به‌شمار نمی‌رود.
 ب) انگیزه همان سوءنیت عام در جرایم عمدی است.
 ج) انگیزه همان سوءنیت خاص در برخی جرایم عمدی است.
 د) انگیزه همان قصد مجرمانه در جرایم عمدی است.

پاسخنامه

سؤال ۱: گزینه ج صحیح است. مستند به ماده ۲ ق.م.ا.

سؤال ۲: گزینه ب صحیح است. ایرادی که بر تعریف قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ وارد بود، بر این ماده نیز وارد است؛ چرا که این ماده همانند ماده ۲ ق.م.ا سابق، در تعریف جرم، اقدامات تأمینی و تربیتی را نیاورده است و این در حالی است که ماده ۱ ق.م.ا جدید چنین مقرر داشته است: قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آن‌هاست. سؤال ۳: گزینه ج صحیح است. مستند به اصل ۷۷ ق.ا که مقرر می‌دارد: «عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.»

سؤال ۴: گزینه ب صحیح است. مستند به ماده ۲ ق.م.ا، لازم به ذکر است که قانون‌گذار در ق.م.ا جدید عبارت رفتار را که اعم است به کار برده است ولی باین‌حال به اشتباه آن را فقط شامل فعل و ترک فعل دانسته است. درحالی‌که در حقوق جزا رفتار اعم است از فعل، ترک فعل، فعل ناشی از ترک فعل و حالت. از طرفی ایرادی که بر این ماده جدید وارد است، اینکه همانند قانون سابق، اقدامات تأمینی و تربیتی را در تعریف جرم نیاورده است.

سؤال ۵: گزینه ج صحیح است. به استناد ماده ۶۹۸ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵، جرم مطلق جرمی است که تحقق آن منوط به نتیجه نیست. البته با توجه به اینکه مطابق نظر حقوق‌دانان، سوءقصد به جان رهبر معظم انقلاب و سایر مقامات موضوع مواد ۵۱۵ و ۵۱۶ قانون تعزیرات، شروع به قتل است و نیازی به نتیجه ندارد بنابراین این مورد نیز جرم مطلق است.

سؤال ۶: گزینه د صحیح است. تعریف جرم مستمر: قصد مجرمانه در هر لحظه وجود دارد و لذا رفتار مجرمانه تشکیل‌دهنده عنصر مادی مستمراً در جریان وقوع است مثل ترک انفاق.

سؤال ۷: گزینه ب صحیح است. (مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون یار حقوق جزای عمومی، نکته ۹ ذیل ماده ۲ ص ۱۵)

سؤال ۸: گزینه ج صحیح است.

سؤال ۹: گزینه الف صحیح است. انگیزه از قصد مجرمانه جداست و جزو عنصر روانی به‌شمار نمی‌رود. (مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی چتردانش، نکته ۱۴ ذیل ماده ۲، ص ۱۷)

فصل دوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان

ماده ۳- قوانین جزایی ایران درباره کلیه اشخاصی که در قلمرو حاکمیت زمینی، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند اعمال می‌شود مگر آنکه به‌موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

نکته ۱- مقرر فوق اشاره به اصل سرزمینی بودن جرایم و مجازات‌ها، به‌عنوان یکی از اصول حقوق جزای بین‌الملل دارد؛ بدین معنا که قوانین جزایی کشور محل وقوع جرم، بر جرم واقع شده حاکمیت دارد.

نکته ۲- از جمله آثار و نتایج اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری، می‌توانیم به موارد زیر اشاره کنیم:

۱-۲- اگر جرمی در ایران و معاونت در آن جرم در خارج از ایران رخ داده باشد، آنگاه معاون جرم به موجب قوانین ایران تعقیب خواهد شد و در مورد شرکای جرم نیز همین قاعده جاری است اما رسیدگی به جرم یکی از آنها، متوقف بر رسیدگی به جرم شریک یا مباشر یا معاون نیست.

۲-۲- به محض تحقق جرم در ایران، حق مکتسبه‌ای برای قوانین ایران به وجود می‌آید. بنابراین اگر مجرم از ایران خارج شود، باز همچنان صلاحیت قوانین ایران پابرجاست و دادگاه ایرانی در مواردی که ممکن است به صورت غیابی رسیدگی کرده و حکم را صادر می‌کند و در سایر موارد پرونده را مفتوح نگه می‌دارد.

۳-۲- اتهام متهمی که در ایران تحت تعقیب قرار گیرد از نظر نوع جرم، میزان مجازات و مسئولیت با قوانین ایران تطبیق داده می‌شود. پس به قوانین خارجی توجه نمی‌شود؛ چرا که برخلاف قوانین حقوقی، قوانین کیفری مرتبط با حاکمیت یک کشور است و معمولاً در خصوص این مقررات، دولت‌ها زیر بار قانون بیگانه نمی‌روند.

۴-۲- ملیت و تابعیت متهم، تأثیری در مجازات و مسئولیت او ندارد و افراد بیگانه نیز مانند متهمان ایرانی، تحت تعقیب و مجازات قرار می‌گیرند. اصولاً، هر کس در سرزمین جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرمی شود، به موجب قوانین ایران قابل تعقیب و مجازات خواهد بود مگر در موارد استثنایی که دو مورد را در برمی‌گیرد و شامل مصونیت دیپلماتیک و مصونیت ناشی از وظایف نمایندگی در مجلس می‌شود.

۱- در مورد کشتی‌های غیرجنگی اعم از داخلی و خارجی، رسیدگی به جرایم ارتكابی در آب‌های ساحلی ایران در شرایط فعلی، داخل در صلاحیت کدام است؟ (ارشد سراسری - ۱۳۷۴)

الف) دیوان داوری بین‌المللی لاهه ب) کشور صاحب پرچم و کشور ایران هر دو

ج) کشور متبوع خارجی د) محاکم ایرانی

۲- اگر یک آلمانی در ایران به قصد قتل یک تبعه اتریشی، سلاحی تهیه نماید و پس از عزیمت به ترکیه مبادرت به قتل او نماید:

الف) ایران صلاحیت تعقیب و مجازات او را به اتهام قتل عمدی ندارد.

ب) هر چهار دولت ترکیه، آلمان، اتریش و ایران صلاحیت تعقیب و مجازات او را خواهند داشت.

ج) چنانچه در ایران یافت شود یا مُسْتَرَد گردد، مطابق قوانین کیفری ترکیه مجازات خواهد شد.

د) چنانچه در ایران یافت شود یا مُسْتَرَد گردد، مطابق قوانین مربوط به قصاص، تعقیب و مجازات می‌شود.

۳- رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های جنگی خارجی در آب‌های ساحلی ایران، در صلاحیت کدام کشور است؟

الف) کشور ایران

ب) کشور صاحب پرچم

ج) در صورتی که مجرم ایرانی باشد، در صلاحیت کشور ایران است.

د) کشور ایران یا کشور صاحب پرچم، هر یک که زودتر شروع به رسیدگی کند.

۴- ارتكاب جرم در کدام یک از مکان‌های زیر، آن را به موجب اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری، تحت شمول قوانین و مقررات جزایی ایران قرار می‌دهد؟

- الف) ارتکاب جرم در آب‌های واقع بین خط مبدأ دریای سرزمینی و قلمرو خشکی
 ب) ارتکاب جرم در آب‌های واقع بین جزایر متعلقه به ایران که فاصله آن‌ها از یکدیگر از دو برابر عرض دریای سرزمینی تجاوز کند.
 ج) ارتکاب جرم در آب‌های ساحلی ایران
 د) موارد الف و ج

۵- اگر جرم در کشتی مسافربری فرانسوی که در اجاره دولت جمهوری اسلامی است ارتکاب یابد، رسیدگی به آن:

- الف) در صلاحیت دادگاه‌های فرانسوی است.
 ب) در صلاحیت دادگاه‌های ایران است.
 ج) در صلاحیت دادگاه‌های هر دو کشور است.
 د) در صلاحیت کشوری است که مجرم در قلمرو آن یافت می‌شود.

پاسخنامه

- سؤال ۱: گزینه د صحیح است. مستند به ماده ۳ ق.م.ا و نیز ماده ۱۰ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۲.
 سؤال ۲: گزینه الف صحیح است. مستند به مواد ۳ و ۴ ق.م.ا، چرا که در این حالت حتی قسمتی از جرم (جرم قتل) هم در ایران اتفاق نیفتاده است.
 سؤال ۳: گزینه ب صحیح است. مستند به ماده ۸ قانون نظارت دولت در دریاها مصوب ۱۳۱۳، رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های جنگی خارجی از صلاحیت دولت ایران خارج است. در همین راستا رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های جنگی در صورتی که مرتکب یا مجنی علیه در زمره کارکنان کشتی باشد، حتی اگر مجرم از اتباع کشور ساحلی باشد نیز در صلاحیت کشور صاحب پرچم است.
 سؤال ۴: گزینه د صحیح است. مستند به ماده ۳ ق.م.ا، قلمرو دریایی برحسب عرف بین‌المللی شامل بنادر، اسکله‌ها، تأسیسات بندری و آب‌های ساحلی است. از سوی دیگر عرض دریای سرزمینی ایران ۱۲ مایل است.
 سؤال ۵: گزینه ب صحیح است. زیرا کشتی در اجاره دولت جمهوری اسلامی ایران و صاحب پرچم ایران است و جرایم ارتكابی در کشتی‌های صاحب پرچم ایران طبق اصل صلاحیت سرزمینی قابل رسیدگی در ایران هستند.

ماده ۴- هرگاه قسمتی از جرم یا نتیجه آن در قلمرو حاکمیت ایران واقع شود، در حکم جرم واقع شده در جمهوری اسلامی ایران است.

- نکته ۱-** در هر حال اگر جرم در قلمرو حاکمیت ایران شروع شده باشد یا اینکه نتیجه آن در ایران واقع گردد، محاکم ایران صالح به رسیدگی خواهند بود.
نکته ۲- مقصود از قلمرو حاکمیت، همان صلاحیت سرزمینی ایران است. به عبارت دیگر، قلمرو حاکمیت، قسمتی از خشکی و دریا و فضای بالای آن‌ها (تا جو) است که دولت در آن‌ها اعمال حاکمیت می‌کند.

نکته ۳- به موجب ماده ۳ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۲/۱/۳۱: «آب‌های واقع بین خط مبدأ دریای سرزمینی و قلمرو خشکی و همچنین آب‌های واقع بین جزایر متعلقه به ایران که فاصله آن‌ها از یکدیگر از دو برابر عرض دریای سرزمینی، تجاوز نکند، جزو آب‌های داخلی محسوب و تحت حاکمیت جمهوری اسلامی ایران است.»

نکته ۴- طبق ماده ۳۰ قانون هواپیمایی کشوری مصوب ۱۳۲۸/۵/۳۰: «مقررات جزایی ایران نسبت به جرایمی که داخل یک هواپیمای ایرانی در خارج از ایران ارتکاب شود، وقتی اجرا می‌شود که متهم در ایران دستگیر شده باشد و متهم تبعه خارجی، برای تعقیب به کشور خارجی رد نشده یا در موردی که متهم به علت ارتکاب آن جرم به ایران مُسْتَرَد شده باشد.» همین‌طور ماده ۳۱ قانون مذکور مقرر می‌دارد: «به جنحه و جنایاتی که در داخل هواپیمای خارجی حین پرواز، ارتکاب شود در صورت وجود یکی از شرایط ذیل، محاکم ایران، رسیدگی خواهند کرد:

الف- جرم، محل انتظامات یا امنیت عمومی ایران باشد.

ب- متهم یا مجنی‌علیه، تبعه ایران باشد.

پ- هواپیما بعد از وقوع جرم، در ایران فرود آید. در هریک از موارد بالا، رسیدگی در دادگاه محلی که هواپیما فرود آمده یا دادگاه محلی که متهم دستگیر شود، به عمل خواهد آمد.»

نکته ۵- ماده ۸ قانون تعیین آب‌های ساحلی و منطقه نظارت دولت در دریاها مصوب ۱۳۱۳/۴/۲۴، در رابطه با کشتی‌های جنگی بیان می‌دارد: «رسیدگی و تعقیب جنحه و جنایاتی که در کشتی‌های جنگی خارجی واقع می‌شود، از صلاحیت مقامات ایرانی خارج است- حکم اعدام اشخاص که به وسیله مقامات خارجی صادر شده باشد، نمی‌تواند در آب‌های ساحلی و منطقه نظارت بحری ایران، به موقع اجرا گذاشته شود.»

نکته ۶- پیرامون جرایم واقع شده در کشتی‌های تجاری یا غیرجنگی حاضر در آب‌های ساحلی ایران، مقرر صریحی در قوانین ایران وجود ندارد، اما اصل کلی بین‌المللی بر آن است که رسیدگی به جرایم واقع شده در کشتی‌های غیرجنگی، در صلاحیت قانون دولت صاحب پرچم است.

نکته ۷- تهیه مقدمات جرم در ایران و وقوع جرم در کشور دیگر را نمی‌توان در حکم جرم واقع شده در ایران دانست مگر اینکه تهیه مقدمات خود جرم مستقل باشد که تنها از لحاظ همین موضوع دادگاه ایران صالح به رسیدگی است (ر.ک مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی انتشارات چتر دانش، ۱۳۹۴، نکته ۳ ماده ۴ ص ۳۰) ۱- در موردی که یک نفر از داخل خاک یکی از کشورهای همسایه ایران با شلیک گلوله، شخصی را در خاک ایران به قتل می‌رساند، محل وقوع جرم کجاست؟ (وکالت - ۱۳۷۸)

الف) کشور همسایه (ب) ایران

ج) ایران و کشور همسایه (د) محل دستگیری قاتل

۲- ماده ۴ ق.م.ا جدید مقرر می‌دارد: هرگاه قسمتی از جرم یا نتیجه آن در قلمرو حاکمیت ایران واقع شود، حکم جرم واقع شده، در جمهوری اسلامی ایران است. با توجه به این ماده کدام یک از جرایم زیر مشمول این ماده می‌شود؟

ب) صرفاً جرایم مقید و مستمر

د) هیچ‌یک

الف) صرفاً جرایم مقید

ج) جرایم مقید، مرکب و مستمر

پاسخنامه

سؤال ۱: گزینه ب صحیح است. مستند به ماده ۴ ق.م.ا.

سؤال ۲: گزینه ج صحیح است. مستند به ماده ۴ ق.م.ا، این ماده نیز در واقع بیانگر اصل سرزمینی بودن قوانین جزایی است و برخی از حقوق دانان آن را اصل صلاحیت سرزمینی عینی نامیده اند. جرایم مقید، مرکب و مستمر به گونه‌ای هستند که توانایی واقع شدن در دو یا چند جای مختلف را دارند، از این رو هرگاه قسمتی از این جرایم و یا در جرایم مقید، نتیجه آن در قلمرو ایران واقع شود، در حکم جرم واقع شده در ایران است.

ماده ۵- هر شخص ایرانی یا غیرایرانی که در خارج از قلمرو حاکمیت ایران مرتکب یکی از جرایم زیر یا جرایم مقرر در قوانین خاص گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می‌شود؛ و هرگاه رسیدگی به این جرایم در خارج از ایران به صدور حکم محکومیت و اجرای آن منتهی شود، دادگاه ایران در تعیین مجازات‌های تعزیری، میزان محکومیت اجرای شده را محاسبه می‌کند:

الف- اقدام علیه نظام، امنیت داخلی یا خارجی، تمامیت ارضی یا استقلال جمهوری اسلامی ایران.

ب- جعل مهر، امضاء، حکم، فرمان یا دستخط مقام رهبری یا استفاده از آن.

پ- جعل مهر، امضاء، حکم، فرمان یا دستخط رسمی رئیس‌جمهور، رئیس قوه قضائیه، رئیس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رئیس مجلس خبرگان، رئیس دیوان عالی کشور، دادستان کل کشور، اعضای شورای نگهبان، رئیس و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام، وزرا یا معاونان رئیس‌جمهور یا استفاده از آن‌ها.

ت- جعل آرای مراجع قضائی یا اجرائیه‌های صادره از این مراجع یا سایر مراجع قانونی و یا استفاده از آن‌ها.

ث- جعل اسکناس رایج یا اسناد تعهدآور بانکی ایران و همچنین جعل اسناد خزانه و اوراق مشارکت صادر شده یا تضمین شده از طرف دولت یا تهیه یا ترویج سکه قلب در مورد مسکوکات رایج داخل.

نکته ۱- ماده فوق، اشاره به اصل صلاحیت واقعی، به‌عنوان یکی از اصول حقوق جزای بین‌الملل دارد. صلاحیت واقعی محاکم، مَبْتَن شایستگی رسیدگی محاکم ایران، نسبت به جرایمی - منظور جرایم مهم و یا به عبارتی جرایمی است که به نوعی علیه کشور یا کلیت نظام، در خارج از کشور صورت می‌گیرد - است که در خارج مرزهای ایران واقع شده است. این موارد به‌صورت حصری - و نه تمثیلی - در ماده فوق احصا شده است.

نکته ۲- مصادق بند یکم این ماده، مواد مذکور در فصل اول کتاب پنجم قانون تعزیرات (مواد ۴۹۸ الی ۵۱۲ قانون تعزیرات)، با عنوان جرایم ضد امنیت داخلی و خارجی کشور است.

نکته ۳- مصادیق مذکور در بند دوم، محصور در جعل مهر، امضاء، حکم، فرمان یا دستخط مقام رهبری یا استفاده از آن‌هاست.

نکته ۴- رئیس و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام، جزو مواردی است که نسبت به ماده سابق بر خود مقرر جدیدی محسوب می‌شود؛ همین‌طور بند «ت» این ماده نیز پیش از این، جزو موارد صلاحیت

واقعی محسوب نمی‌شد.

نکته ۵- باید توجه داشت که در بند «ب» این ماده، قانون‌گذار، جعل دستخط مقام رهبری را به صورت کلی اعم از رسمی و غیررسمی، مشمول ماده قرار داده است. در حالی که در بند «پ» صرفاً دستخط رسمی مقامات مزبور در این بند، مشمول ماده است و دستخط غیررسمی آنان مشمول ماده قرار نمی‌گیرد.

نکته ۶- در رابطه با اینکه کدام یک از دادگاه‌های کیفری ایران نسبت به جرایم مذکور در ماده ۵ ق.م.ا. (بحث صلاحیت واقعی) صالح به رسیدگی است. (مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی، انتشارات چتردانش، ذیل ماده ۵، نکته ۹، ص ۳۲)

۱- تبعه یک کشور خارجی که در قلمرو کشوری خارجی، مرتکب جعل نوشته رسمی رئیس قوه قضائیه می‌شود و بر طبق مقررات به ایران مُسْتَرَد می‌شود، طبق کدام اصل از اصول زیر به موجب قوانین ایران، قابل مجازات است؟ (قضاوت - ۱۳۷۹)

- الف) اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری
ب) اصل واقعی بودن صلاحیت قوانین کیفری
ج) اصل شخصی بودن صلاحیت قوانین کیفری
د) هیچ‌یک از اصول کیفری

۲- در خصوص جرم انجام شده در خارج از کشور، کدام مورد از موارد زیر مشمول قوانین کیفری جمهوری اسلامی ایران است؟ (قضاوت - ۱۳۸۰)

- الف) جعل نوشته رسمی رئیس جمهوری
ب) جعل اسناد تعهدآور بانکی
ج) جعل چک‌های صادره از طرف بانک‌ها
د) هر سه مورد

۳- ارتکاب کدام یک از جرایم مذکور در ذیل توسط بیگانگان در خارج از ایران، موجب مجازات مرتکب آن، طبق قانون مجازات جمهوری اسلامی ایران می‌شود؟ (ارشد سراسری - ۱۳۷۶)

الف) جرم خلاف اخلاق حسنه و شرع.
ب) جرم قاچاق مواد مخدر.

- ج) جرم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور ایران
د) جرم علیه آزادی فردی مردم ایران.

۴- با توجه به قانون مجازات اسلامی جدید، کدام یک از جرایم ارتكابی زیر از سوی غیرایرانی در خارج از قلمرو حاکمیت ایران، قابل محاکمه و مجازات طبق قوانین ایران نیست؟

- الف) جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی رئیس دیوان محاسبات
ب) جعل اجرائیه‌های صادره از مراجع قضائی یا استفاده از آن‌ها
ج) جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی اعضای مجلس خبرگان رهبری
د) موارد الف و ج

۵- ارتکاب کدام یک از جرایم زیر از سوی غیرایرانی در خارج از قلمرو حاکمیت ایران، قابل محاکمه و مجازات طبق قوانین جزایی ایران تحت شرایطی است؟

- الف) جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی اعضای مجلس خبرگان رهبری
ب) جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی معاونین وزرا.
ج) استفاده از اسکناس جعل شده رایج ایران
د) هیچ‌یک